

KORKUT ATA TÜRKİYAT ARAŞTIRMALARI DERGİSİ

Uluslararası Dil, Edebiyat, Kültür, Tarih, Sanat ve Eğitim Araştırmaları Dergisi

ISSN: 2687-5675

Sayı/Issue 26 (Eylül/September 2026), s. 59-77

Geliş Tarihi-Received: 20.06.2026

Kabul Tarihi-Accepted: 28.09.2026

Araştırma Makalesi-Research Article

DOI: 10.5281/zenodo.23021550

Meclis Geleneği ve XV-XVI. Yüzyıllarda İktidar Etrafında Teşekkül Eden Osmanlı Şair Meclisleri

The Majlis Tradition and Ottoman Poet Circles Around the Rulers in the 15th-16th Centuries

Zeynep SÜNGÜ*

Öz

Bütün edebî ürünler ortaya çıktığı dönemin, coğrafyanın ve daha özelde üretildikleri muhitlerin izlerini taşırlar. Bir zamanlar klasik Türk edebiyatının sosyal hayat ile bağı olmayan bir edebî devir olduğu düşüncesi epey kabul görmüşse de günümüzdeki araştırmalar aksini ispatlama noktasında birçok veri sunmaktadır. Bunlardan biri de edebiyat tarihi çalışmaları kapsamında oldukça ihmal edilen şair meclisleri konusudur. Özellikle biyografik kaynaklardan yola çıkılarak yapılan araştırmalar şair meclislerinin edebî üretim üzerinde pek çok tesirinin bulunduğunu açıkça göstermektedir. Bu nedenle klasik Türk edebiyatını ve bu edebiyat geleneği içerisinde meydana gelen edebî ürünleri gerçek anlamda idrak edebilmek için söz konusu metinlerin içine doğduğu ortamları da tüm detaylarıyla incelemek gerekir. Böylece söz konusu edebiyatın eserlerini sadece şekle indirgeyen bakış açısından sıyrılmak da mümkün olacaktır. Zira edebî ürünleri, yalnızca birer tür ve şekil unsuru olarak görmektense toplumsal ve kültürel yapının izlerini taşıyan çıktılar olarak değerlendirmek hem sosyolojik hem de tarihsel bağlamda bilime katkı sağlayacaktır. Dolayısıyla Osmanlı şiirinin sosyal yaşam ile bağını görmek, edebî üretime ve edebiyat tarihine olan etkisini anlayabilmek için şair meclisleri üzerine etrafıca düşünmek gerekir. Bu makalede de meclis geleneği ile patronaj/himaye ilişkisi değerlendirildikten sonra *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'nın verileri ışığında meclislerin genel özellikleri ve XV-XVI. yüzyıllarda iktidar etrafında şekillenen Osmanlı şair meclisleri incelenmiş, şiirin bağlam çerçevesi gösterilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Klasik Türk edebiyatı, şiir, şair meclisleri, patronaj, *Meşâ'irü's-Şu'arâ*.

Abstract

All literary products bear the traces of the period, geography, and more specifically, the environments where they were produced. Although the idea that classical Turkish literature was a literary era detached from social life once gained wide acceptance, contemporary research provides numerous data to prove the contrary. One of these is the subject of poets' gatherings (majlises), which has been considerably neglected in studies of literary history. Research based particularly on biographical sources clearly demonstrates that these gatherings exerted numerous influences on literary production. Therefore, to truly comprehend classical Turkish literature and the literary products created within this tradition, it is essential to meticulously examine the environments into which the texts in question were born. Thus, it will also be possible to break away from the perspective that reduces classical literary works merely to form. Indeed, evaluating literary products as outputs bearing the traces of social and cultural structures, rather than viewing them solely as components of genre and form, will contribute to scholarship in both a sociological and historical context. Consequently, to perceive the connection of Ottoman poetry with social life and to

* Arş. Gör. Dr. Zeynep Süngü, Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, e-posta: zeynepsungu@selcuk.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9326-7999.

understand its impact on literary production and literary history, it is necessary to consider the tradition of poets' gatherings comprehensively. Accordingly, this article, after evaluating the relationship between the majlis tradition and patronage, examines the general characteristics of majlises and the Ottoman poets' gatherings shaped around the ruling power in the 15th and 16th centuries considering the data from *Meşâ'irü's-Su'arâ*, thereby attempting to demonstrate the contextual framework of the poetry.

Keywords: *Classical Turkish literature, poetry, gatherings of poets, patronage, Meşâ'irü's-Su'arâ.*

Giriş

Klasik Türk edebiyatı, pek çok kültürel ögeyi ve edebiyat tarihine kaynaklık edecek belgeyi bünyesinde barındıran kapsamlı bir edebî dönemi ifade eder. Bize sunduğu verilerin incelenmesi neticesinde ortaya çıkan tarihî sonuçlar gösteriyor ki klasik Türk edebiyatı, yaygın kanının aksine sosyal hayat gerçeklerinden kopuk değildir. Aksine bu edebiyatın ürünleri, içine doğduğu ortamların izlerini taşımaktadır. Dolayısıyla klasik Türk edebiyatı ve söz konusu edebiyat kapsamında üretilmiş edebî eserlere dair değerlendirme yapmadan önce edebî üretimlerin meydana geldiği şartları tüm detaylarıyla incelemek gerekir. Bu yapılmadığı takdirde elimizdeki eseri bağlamsız bir şekilde veya sadece şekil özelliklerine göre incelemiş oluruz ki bu durum eksik ya da hatalı tespitlere sebebiyet verebilir. Bundan dolayı, özellikle şiir türünde öne çıkan bir edebiyat devri olarak klasik Türk edebiyatını bağlamıyla birlikte okuma ve şiiri dolaşıma hazırlayan şartları inceleme düşüncesi bizi Osmanlı edebî üretiminin gerçekleştiği çok önemli çevreler olan şair meclislerini incelemeye sevk etmektedir.

Tezkireler, kronikler ve biyografi niteliğindeki diğer kaynakların sunduğu veriler, türlerine göre çeşitli meclislerin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Bu meclislerin bir kısmında tercüme faaliyetleri düzenlenirken bir kısmında meddahlar hikâyeler üretmektedir. Bunun yanında müzikle iç içe olunan pek çok musiki meclisi de vardır. Ancak hem bahsettiğimiz bu meclis türlerinin bazı unsurlarını bünyesinde bulundurması hem de yaygınlığı ve kapsamı sebebiyle şair meclisleri, daha detaylı incelenmeyi hak eden bir tür olarak öne çıkmaktadır.

Osmanlı şair meclisleri üzerinde yapılan kapsamlı araştırmalar şiirin muhtevasını ve bağlamını oluşturan sosyal ve kültürel öğelerin daha iyi anlaşılmasına, daha bütüncül yorumlanmasına ve tarihî gerçekliklere ne şekilde kaynaklık ettiğinin gösterilmesine yardımcı olacaktır. Bununla beraber klasik Türk edebiyatı çalışmaları kapsamında şimdiye kadar üzerinde fazla durulmayan, bir edebî eseri ortaya çıktığı sosyal, kültürel, siyasal şartlar ve hatta psikolojik çerçevesi ile değerlendirme anlayışının önemi dikkatlere sunulacaktır. Bu şekilde şiirin, yalnızca kalıplaşmış mazmunlardan meydana gelen bir edebî ürün şeklinde değil, aynı zamanda toplum ve edebiyat tarihi adına değerli ve aydınlatıcı veriler sunan tarihî bir belge niteliğinde değerlendirilmesi mümkün olacaktır.

Bu çalışmada, dünya ve Osmanlı tarihinde meclis geleneğinin oluşumuna zemin hazırlayan patronaj/edebî himaye meselesi incelenerek bu geleneğin işlev ve önemi üzerinde durulacak; bununla beraber XV. ve XVI. yüzyılda iktidarın önde gelen temsilcileri olan padişah ve şehzadeler etrafında oluşan Osmanlı şair meclisi örnekleri değerlendirilecek; meclis geleneğinin sosyal ve edebî hayat üzerindeki yansımaları ile edebiyat tarihine etkileri tartışılacaktır. Bu sayede Osmanlı şiirinin anlam dünyasına ev sahipliği yapan şair meclislerinin önemli bir kısmının teşekkülü, işlevi ve önemine dair bir bakış açısı sunularak şiirlerin yorumlanmasında dikkate alınması gereken sosyo-kültürel ve siyasal şartlar ile edebiyat arasındaki yakın ilişki vurgulanmış olacaktır.

Araştırmanın en önemli ve öncelikli kaynakları elbette şair tezkireleri ve biyografik nitelikteki diğer eserlerdir. Ele aldığımız döneme dair en fazla veriyi ihtiva eden kaynak, şair ve yazar Âşık Çelebi' nin *Meşâ'irü's-Su'arâ* isimli tezkiresi olduğundan anekdotlar ve şiir örnekleri için bu esere başvurulmuştur.

1. Dünyada ve Osmanlıda Meclis Geleneğinin Oluşumuna Zemin Hazırlayan Patronaj ve/veya Edebî Himaye Meselesi

Kökünü bakımından Arapça bir kelime olan *meclis*, *cülus* kökünün ism-i mekân kalıbına girmiş şeklidir ve en basit manasıyla “oturulan yer” anlamına gelmektedir¹. *Misalli Büyük Türkçe Sözlük*’te yer alan birçok tanımından birine göre ise “sohbet etmek, eğlenmek amacıyla bir araya gelmiş dost ve arkadaş topluluğu”nu ifade eder (Ayverdi, 2011, s. 1997). Çalışmanın kavramsal çerçevesiyle tam bir uyum gösteren bu tanım bağlamında şair meclisleri; en yalın hâliyle, müşterek bir edebî zemin dâhilinde sohbet ve/veya eğlence amacıyla bir araya gelen muayyen şair grupları olarak ifade edilebilir.

Bununla birlikte Andrews’un *Şiirin Sesi, Toplumun Şarkısı* adlı eserinde meclis için yaptığı tanıma da değinmek yerinde olacaktır. Yazara göre meclis “Osmanlı gazeline bağlam oluşturan bir etkinlik, eğlenti” ve aynı zamanda “bir grubun eğlenmek amacıyla yazılı olmayan belirli kurallara uygun olarak bir araya gelmesi”dir (Andrews, 2012, s. 178).

Öte yandan George Makdisi meclis olgusunu *majlis*, *majālis*, *mujālasāt* gibi terimlerle karşıladığı *The Rise of Humanism in Classical Islam and the Christian West: With Special Reference to Scholasticism* adlı eserinde, konuya geniş bir perspektiften yaklaşarak meclislerin yalnızca eğlence amaçlı toplantılardan ibaret olmadığını, farklı amaçlar doğrultusunda bir araya gelen toplulukları da kapsadığını belirtir ve bu çerçevede çeşitli meclis türlerinden söz eder. Örneğin, Bağdat’taki Meclisü’n-Nahviyyîn (nahivciler meclisi), âlimlerin eserlerini müzakere etmek ve ilmî birikimlerini geliştirmek amacıyla toplandıkları, akademi benzeri bir kurum niteliğindedir. Bunun yanında hükümdar çevresinde teşekkül eden, edebiyat ehlinin bir araya gelerek şiirlerini sunduğu ve edebî sohbetlerde bulunduğu meclisler de mevcuttur. Ayrıca dinî ilimlerin tedris edildiği, tartışıldığı ve aktarıldığı meclisler de sözü edilen çeşitliliğin önemli bir parçasını oluşturur (1990, ss. 60-64). Anekdotlardan edinilen bilgilere göre bazen bu meclis türlerinin iç içe geçtiği örnekler de görülür. Örneğin, meclise dâhil olan şairlerin mesleği, yetiştiği ortam veya ailelerinden devraldıkları ilmî birikimler sebebiyle bazı şair meclisleri aynı zamanda önemli eserlerin konuşulduğu veya dinî meselelerin tartışıldığı bir meclis özelliği de gösterir.

Dünyada meclis geleneğinin nasıl oluşup geliştiğini anlamak için her şeyden önce bütün toplumsal yapıların, üzerine inşa edildiği iki temel dinamik olan yöneten ve yönetilen ilişkisine değinmek gerekir. Zira birinin varlığının zorunlu olarak diğerine bağlı olduğu bu sistem içerisinde koruma, güvende tutma ve yine korunup güvende tutulandan istifade etme vasfı her zaman yöneticilerin özelliklerinden olmuştur. Dolayısıyla her anlamda iç içe olan bu yöneten-yönetilen ilişkisi içerisinde yönetileni yani tebaayı/halkı koruma, gözetme ve ihtiyaçlarını karşılama işi yöneticiye düştüğünden kendisine “patron” adı verilmiştir². Buradan yola çıkarak siyasi yapının başındaki figürün halkını koruyup gözetmesi ve maddi-manevi ihtiyaçlarını gidermesi karşılığında hükmünü meşru kıldığı, içte ve dışta tanınırlığını arttırarak gücünün büyüklüğünü ispatladığı “patronaj” denilen bir sistem var olmuştur.

Pek çok yapıyı olduğu gibi patronaj sistemini de kendi içinde farklı kategorilere ayırmak mümkündür. Tatlısumak, patronajı *Bilgi(n)lerin Tutsaklığı* adlı eserinde siyasi patronaj, kültür-sanat patronajı ve yayım patronajı olarak üç kategoride değerlendirmiştir (2022, s. 68-79). Şair meclisleri, bu kapsamda kültür-sanat patronajı içerisinde değerlendirilmesi gereken bir oluşumdur. Batı uygarlıklarında patronaj olgusunun “mesen” (*Fr. mécène*) terimiyle de ifade edilmesi, Roma İmparatoru Augustus’un yakın

¹ Ayrıntılı bilgi için bk. (Bozkurt, 2003, s. 241-242).

² Patron kelimesinin etimolojisine dair ayrıntılı bilgi için bk. (Tatlısumak, 2022, s. 41).

çevresinde yer alan dostu ve danışmanı Maecenas'ın (MÖ 1. yy.) (Nişanyan, 2021, s. 582)³ edebî, ilmî ve sanatsal üretimi destekleme yönündeki kapsamlı himaye faaliyetleri sonucunda adının zamanla sanat koruyuculuğunun bir sembolü hâline gelmesiyle ilişkilidir (Citroni, 1999, s. 1125-1126).

Yönetici ve yönetici sınıfından olan diğer birçok devlet adamının sanatı ve sanatçıyı desteklemesi sanatın gelişmesine, halkın bilgi ve kültür seviyesinin iyileşmesine katkıda bulunduğu gibi aynı zamanda sanatkarın da geçimini temin etmesine imkân tanımaktadır. Nitekim matbaanın henüz icat edilmemiş olması ve bugünkü anlamda bir telif sisteminin bulunmayışı, yönetici ile sanatçı arasında bir alışverişin doğmasını zorunlu hâle getirmektedir (Durmuş, 2021, s. 11-12). Bununla beraber, Osmanlı Devleti'nde yöneticilerin ekseriyetle sanata ilgi duyması ve bizzat edebî üretimde bulunması; iktidar seçkinleri ile sanatçılar arasında hamiliğe dayalı organik bir bağ kurulmasını kaçınılmaz kılmıştır.

Her ne sebeple olursa olsun iktidarın sanatı, edebiyatı, şairi koruması geleneği Doğu'dan Batı'ya binlerce yıllık tarihi bir geçmişe sahiptir. Bu anlayışın tarihsel kökenleri, Antik Roma (MÖ 1. yy.), Çin İmparatorluğu (MÖ 3. yy.) ve Antik Yunan (MÖ 5. yy.) uygarlıklarına kadar uzanmaktadır (Su, 2009, s. 41).

Edebî patronajın Batı'daki güçlü örneklerinden birinin Rönesans ve Rönesans'tan sonraki İngiltere'de görüldüğünden söz edilebilir (Hickson, 2017). Türk-İslam coğrafyasında kurulan devletlerin ekseriyetinde ise "hamilik" veya "edebî himaye" şeklinde varlık gösteren bu geleneğin en somut ve nitelikli yansımaları; Hüseyin Baykara ile Ali Şir Nevâî çevresinde şekillenen Çağatay edebî muhitinde⁴ ve Osmanlı Devleti'nin klasik döneminde müşahede edilmektedir.⁵

Yukarıda özetlenen tarihî ve teorik arka plandan anlaşılacağı üzere sanatın ve edebiyatın patronajı ya da himaye geleneği bütün dünyada varlık göstermiş ve kültürlerarası etkileşim yoluyla bir medeniyetten diğerine aktarılagelmiştir. Başta hükümdar olmak üzere saray mensuplarının edebiyatçıları ve sanatkarları himaye etmesi bir süre sonra kendi etraflarında bir saray edebiyatının meydana gelmesine zemin hazırlamıştır. Böylece, çalışmanın üçüncü bölümünde ele alınan anekdotlardan da anlaşılacağı gibi, hamilik vasfını üstlenen yönetici sınıf ile şair ve yazarlar arasında çoğu zaman eğlenmek ve hoşça vakit geçirmek, kimi zaman da dinî ya da felsefî sohbetler etmek amacıyla meclisler kurulmuştur.

Kalpakkı ve Andrews, Orta Doğu'daki meclis oluşumunun en eski modelinin Antik Yunan'da varlık gösteren *symposion*'lar olduğuna dikkat çeker (2015, s. 323). Şölen, festival ya da ziyafet benzeri toplantıları ifade eden bu etkinlik, Şirvan'ın aktardığı bilgiye göre genellikle aristokrat erkeklerin içki partileri olarak tanımlanmaktadır (2020, s. 215). Roma sosyo-kültürel yaşamının vazgeçilmezi ve bir saygınlık göstergesi olarak *convivium* da aynı *symposion* gibi birlikte yeme-içme, ziyafet ya da şölen gibi anlamları ile (Hacıoğlu, 2024, s. 58) meclis geleneğinin bir öncülü olarak değerlendirilebilir. Stephen Dale de

³ Kaynakta "MS" olarak verilen bilgi, "MÖ" olarak düzeltilmiştir.

⁴ Baykara dönemindeki meclisler ve edebî himaye ile ilgili daha detaylı bilgi için Ahmet Kartal'ın Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi bünyesinde 2018-2025 yılları arasında ardışık olarak yayınladığı "Baykara Meclisinden Yansımalar" başlıklı 15 bölümlük makale serisinin tamamına müracaat edilebilir. Söz konusu bu serinin ilk çalışması için bk. (2018, s. 541-562).

⁵ Bunlar dışında da dünya genelinde farklı tarihi zamanlardaki çeşitli patronaj türlerini konu alan pek çok inceleme mevcuttur. Bu çalışma boyunca doğrudan yararlanılacak olan eserler haricinde, değişik coğrafyalarda edebî himaye konusuna değinen çalışmalara burada birkaç örnek verebiliriz: Yunanistan ve Roma'daki edebî patronajı konu alan Literary Patronage In Greece and Rome (Gold, 1987), 17 ve 19. yüzyıllar arasındaki edebî patronajı inceleyen Literary Patronage In England 1650-1800 (Griffin, 1996) ile Orta Çağ'da Batı dünyasında edebiyat hamisi kadınları inceleyen ve on iki makaleden oluşan The Cultural Patronage of Medieval Women (McCash, 1996) adlı eser söz konusu çalışmalardan yalnızca birkaçıdır.

Babürnâme'yi incelediği çalışmasında Hindistan'da hüküm süren lider Babür Şah'ın beraberindekilerle yiyip içip müzik ve şiirler eşliğinde eğlendiği meclislerin Antik Yunan'ın *symposion*'larına ve aynı zamanda Roma'nın da *convivium*'una benzediğini ifade eder (2004, s. 180-182). Bahsedilen tüm bu etkinliklerde edebî bir üretim ve dolaşım da vardır. Dolayısıyla kültür, sanat ve edebiyatın patronajı, soylu ve bürokrat kesimin bizzat sanatın içinde varlık göstermesi ile meclis geleneği arasında karşılıklı ve yakın bir ilişki söz konusudur.

Tarihin önceki dönemlerinde olduğu gibi Osmanlıda da himaye ve meclis ilişkisi son derece güçlü bağlara sahiptir. Meclis geleneğinin hem bir dünya mirası olarak geçmişten bugüne aktarılabilmesi hem de Osmanlı Devleti'nde yöneticilerin neredeyse tamamının birer şair olarak edebiyata ve sanata ilgi duyması, bu bağların kurulmasında önemli rol oynar. Bununla birlikte Meisami'nin de vurguladığı gibi himaye üzerinden inşa edilen karşılıklı bir fayda ilişkisinden de söz etmek gerekir (1987, s. 10). Bu ilişkinin bir tarafında iktidar sahibi, sanatkârları himaye ederek onun üretiminden doğan verimle iktidarını meşru kılmakta, İnalcık'ın da vurguladığı gibi kendi saygınlığını ve sarayın prestijini hakkıyla duyurmaktadır (2022, s. 10). Ayrıca sanatkârlar ile arasında oluşan yakın ilişkiler neticesinde hoşça vakit geçirme imkânı bulmaktadır. Nitekim çalışmanın ilerleyen bölümlerinde örneklendirileceği üzere tarihî kaynaklarda sultanların savaşa giderken nedim/musahip sıfatıyla şairleri yanlarında götürdüklerine dair bilgiler bulunmaktadır.

Karşılıklı fayda ilişkisinin diğer ucunda yer alan sanatkâr da ürettiği eserlerle hamisinin ismini ölümsüz kılarken bunun karşılığında aldığı caize, ulûfe, devlet görevleri, menkul veya gayrimenkul birtakım kıymetli ihsanlar vb. ile ödüllendirilmekte, böylece hem maddi anlamda bir kazanç elde etmekte hem de manevi anlamda takdir görerek yeteneğini kanıtlamaktadır.

Belirtilen hususların yanında bir İslam devleti olan Osmanlıdaki himaye sistemine dayanak teşkil eden teolojik bir altyapı da söz konusudur. Cahiliye devrinde gayrimüslim iken Hz. Peygamber'i hicveden Ka'b bin Züheyr, İslam'ı kabul etmesi şartıyla canının bağışlanacağı bildirilince bizzat huzurunda Müslüman olduğu Hz. Peygamber'e bir kaside sunar. Allah'ın elçisi kendisini medheden kasideyi beğenip sırtındaki Yemen hırkasını çıkararak Ka'b'ın omuzlarına atınca kaside bundan böyle hırka anlamına gelen *bürde* kelimesi ile bütünleşerek "kaside-i bürde" adıyla şöhret bulur (Kazan, 2010, s. 17; Savran, 2001, s. 7).

İşte İslam tarihinde vuku bulan bu olay, yani Hz. Peygamber'in kendisini öven bir şaire hediye ile karşılık vermesi, diğer Müslüman ülkelerde olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de siyaset önderlerinin sanatı takdir edip sanatkârları himaye etmesine referans teşkil etmiştir. İşte bütün bu himaye ilişkileri sonucu güçlü bir saray kültürü ve edebiyatı meydana gelmiş, bunun doğal bir uzantısı olarak da padişah ve çevresinde pek çok şair meclisi teşekkül etmiştir. İnalcık'ın da ifade ettiği gibi en eski İslam imparatorluklarından başlayıp Osmanlıda da vazgeçilmez bir ritüel olarak sürdürülen meclis geleneği, yüksek saray kültürünün, hükümdarlık ayin ve âdâbının önemli bir göstergesi olmuştur (2006, s. 271).

2. Osmanlı Şair Meclislerinin Genel Özellikleri

Konuları, içeriği veya katılımcıları bakımından birbirinden farklı meclis türleri olabileceği gibi; Osmanlı meclis geleneğinde bu farklılıkları bir arada bulunduran, katılımcılarının büyük bir kısmı ya da tamamı şairlerden oluşan, gündemi aynı anda hem edebiyat hem dinî mevzular olabilen toplantılar da vardır. Bunun yanında kimi zaman planlı ya da plansız olarak yalnızca iki şairin bir araya geldiği durumların bile birer meclis özelliği taşıdığı örnekler görülmektedir. Dolayısıyla Osmanlı şair meclislerini, padişah

ve/veya devlet ileri gelenleri etrafında teşekkül eden resmî sayılabilecek toplantılar olarak görebileceğimiz gibi şairlerin devletin tüm kişi ve kurumlarından bağımsız biçimde kendi aralarında, özel veya kamusal mekânlarda gerçekleştirdikleri gayriresmî toplantılar şeklinde de tanımlayabiliriz (Süngü, 2025, s. 28-29).

Genel itibarıyla devlet erkânı ve çevresindeki şair meclislerinin sarayda ya da paşaların konaklarında toplandığı görülür. Şairlerin kendi aralarındaki meclisler ise daha çok bir şairin kendi meskeninde tertip ettiği meclislerdir. Bunun yanında hamamlar, dükkânlar, meyhaneler, bahçeler veya mesire alanları gibi bazı umumî yerler de şair meclislerine ev sahipliği yapan önemli mekânlardandır.

Unsurlar açısından değerlendirildiğinde gerek anekdotlarda gerekse minyatür ve şiirlerde meclislerin belirli, vazgeçilmez öğelere sahip olduğu anlaşılmaktadır.⁶ Bu unsurların başında şarap gelir. Osmanlı şair meclislerinde şarap sunan bir sakinin varlığı, dönemin sosyo-kültürel normlarının bir gereğidir. Bu bağlamda özellikle XVI. yüzyıl Osmanlı eğlence sahnelerini konu alan minyatürlerde, sürahi, tepsi ve kadeh gibi şarap kültürüne ait objelerin yoğun şekilde tasvir edildiği görülmektedir. Ayrıca, meclislerin çoğunda çalgıcıların sazlarıyla hazır bulundurulularak musikin şiiire eşlik ettiği, sofraların kurulduğu, ziyafetlerin düzenlendiği, ortamı aydınlatmak için mumların yakıldığı, hoş kokulu tütsülerin kullanıldığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla enstrümanlar, sofraya konulan yiyecekler, aydınlatma unsurları ve tütsüler, meclislerin temel bileşenleri arasında yer almaktadır (Beken, 2020, s. 720-743).

Âşık Çelebi'nin tezkiresinde devrin meşhur dilberlerini toplayarak kimine nesir kimine kitabet öğrettiğini, ömrünün şahid-bâzlık ve ıyş u işret ile geçtiğini belirttiği Nehârî'nin bir gazeli de meclisin hangi vasıflara sahip olduğunu âdeta özetler niteliktedir. Gazelde zikredilen; gülistân sohbeti, şarâb-ı la'l, mey-i gülğün, vasl-ı cânân sohbeti, şem'-i hüsn, sâkî, devr-i kadeh, şahid (sevgili), şem', sâz ve yârân" ifadeleri minyatür tasvirlerinde de karşımıza çıkan ideal bezm dekorunun edebî birer kanıtıdır:

*Hüsn-i dil-ber gibi zeyn oldı gülistân sohbeti
Gözüme görünmez oldı bâğ-ı Rıdvân sohbeti*

*Bezm-i hüsnün revnakıdur sun şarâb-ı la'lüñi
Kim mey-i gülğün ile hoşdur gülistân sohbeti*

*Cisme gerçi her nefes cân sohbeti virür hayât
Cân bağışlar cânâ ammâ vasl-ı cânân sohbeti*

*Şem'-i hüsnüñ pertevîdür meclisi pür-nûr iden
Gitme gözden rûşen olsun bir nefes cân sohbeti*

*Sâkiyâ devr-i kadehde hâlümüz hoşdur velî
Âh kim bâkî degül bozar bu devrân sohbeti*

*Ey Nehârî 'ömr beş gündür sakın fevt olmasun
Şahid ü şem' ü şarâb u sâz u yârân sohbeti* (Kılıç, 2018, s. 388)

⁶ Bahsi geçen meclis unsurlarını hem şiir hem minyatürlerle gösteren, Revânî'nin Berlin Devlet Kütüphanesi'nde kayıtlı (Staatsbibliothek zu Berlin, Ms. or. oct. 3366. vr. 1a-50b ve Diez A oct. 144. vr. 9b-37a) *İşret-nâme* adlı eserine bakılabilir: <https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN740907794> [Erişim tarihi: 24.06.2026], <https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN773159061> [Erişim tarihi: 24.06.2026]. Söz konusu esere ait iki minyatür örneği çalışmanın sonunda ek olarak verilmiştir (bk. Ek-1, Ek-2).

Bir sonraki bölümde ele alınacak anekdotlardan da anlaşılacağı üzere meclislerin sohbet konuları katılımcıların ilgileri, yetenekleri ve mizaçları doğrultusunda farklılık arz eder. Bu bağlamda bazen dil bilgisi, felsefe veya dinî-toplumsal mevzular gündeme gelse de şair meclislerinin esas konusu elbette şiir üretimi ve eleştirisidir. Ayrıca kimi zaman şiirlerden hareketle kimi zaman ise doğrudan sohbet ortamında şairlerin birbirlerini takdir veya tahkir etme amacını taşıyan konuların gündeme gelmesi dikkat çekicidir. Bu nedenle bazı meclislerde şairlerin özel yaşamlarına ilişkin dedikoduların yanı sıra müstehcen içerikli atışmaların da sohbet konuları arasında yer aldığı görülür. Dolayısıyla şair meclislerinin oluşum ve gelişim süreçleri aynı zamanda edebiyat tarihinin inşa sürecinin bir parçası olarak da değerlendirilebilir.

Meclislerin toplanma zamanlarıyla ilgili pek fazla bilgi bulunmasa da XV. ve XVI. yüzyıl şairlerinin dünyasını oldukça detaylı şekilde anlatan Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-Şu'arâ* adlı tezkiresindeki veriler incelendiğinde söz konusu meclislerin genellikle gün batımıyla başladığı, gece vakitlerinde ve özellikle mehtaplı gecelerde düzenlendiği anlaşılmaktadır.

Eserdeki Ferdî maddesinde, şairlerin bir bahçede geceleyin mehtaba karşı toplanıp dost meclisinde sohbet ettikleri bilgisine yer verilir: "İttifâk bir gice şeb-i mehtâbda bir gülşen-i sırâbda cemiyet-i ahab ile sohbet iderdük." (Kılıç, 2018, s. 501). Tezkirede zikredilen Bihiştî-i Sâni'ye ait bir beyit de meclisin toplanma zamanı olarak aynı şekilde gece vaktine işaret eder:

Bezme gel bu gice ey 'âlem-i hüsnüñ mâhı
Yoğsa yirden göge dek incinürüz vallâhi (Kılıç, 2018, s. 191)

Bununla birlikte, *Meşâ'irü's-Şu'arâ* da yer verilen bazı anekdot ve şiirlerde sabahın erken saatlerinde kurulan meclislerden de bahsedilir. Nitekim eserde yer alan Abdî'ye ait bir matla, meclis zamanını doğrudan sabah vakti olarak tasvir eder:

Seherî meclisi meyhânede bünyâd idelüm
Varalum kûy-ı harâbâtı biz âbâd idelüm (Kılıç, 2018, s. 454)

Ayrıca Deli Birâder Gazâlî'nin

Bezmi-i cemende jâle ile toldı lâleler
İşret zamânı geldi pür olsun piyâleler (Kılıç, 2018, s. 700)

şeklindeki matla beyti de işret zamanı olarak sabah saatinin tercih edildiğini gösterir. Zira beyitte bahsedilen çiğ düşmesi hadisesi çoğunlukla sabah vakitlerinde yaşanır.

Bunlara ilave olarak Yavuz Sultan Selim'in himayesinde tertip edilen bir meclise şair Fehmî'nin geç iştirak etmesi ve meclis önderlerinden Kara Bâlîzâde'nin ona gecikme sebebini sorması ve bunun üzerine şairin açıklama yapması da bilhassa padişah çevresinde düzenlenen meclislerin önceden tayin edilmiş bir başlama zamanı olduğu düşüncesini de akla getirir (Kılıç, 2018, s. 551-552).

Meclislerin toplanma zamanı için olduğu gibi toplanma sıklığı ya da meclisin süresi hakkında da standart bir kural ya da takip edilen bir usûl bulunmadığı görülür. Buna rağmen bazı tezkirelerde meclislerin kurulma sıklıklarından bahseden anekdotlar da bulunmaktadır. Söz gelimi Latîfî, II. Murad'ın haftada iki gün âlimler ve şairleri bir araya getirdiğine dair bir rivayet nakleder (Canım, 2018, s. 96). Benzer bir durum, İshak Çelebi ile yakın dostu Amrî arasındaki yazışmada da görülür. Amrî, İshak Çelebi'ye gönderdiği mektupta kadılık mesleğini yücelterek bu görevin sağladığı refah ve huzuru övgüyle dile getirir ve onu müderrislikten kadılığa geçmeye teşvik eder. Buna karşılık İshak Çelebi, Amrî'nin teklifini reddettiği kıt'asının ilk beytinde medrese mensuplarının haftada dört gün dostlarıyla sohbet ettiklerini belirtir:

Tâlib-i medrese cem'iyet-i yârân eyler
Dört gün heftede bir beg gibi dîvân eyler (Kılıç, 2018, s. 138)

Meclislerin süresi ise eğlence ve sohbetin seyrine göre şekillenir. Nitekim ileride ele alınacak Kara Bâlızâde'nin konağında düzenlenen şairler meclisine ilişkin anekdotta görüleceği üzere, sohbet akşam saatlerinde başlamış, gecenin bir saatinde bitmişse de sabah yeniden devam etmiştir (Kılıç, 2018, s. 524-25).

Anekdotların sunduğu veriler, meclislerin daha çok bahar aylarında kurulduğuna işaret eder. Bahçelerin önemli bir meclis mekânı olarak seçilmesinin bunda önemli bir payı olduğu muhakkaktır. Sonbahar ve kış mevsimlerinde de çeşitli meclislerin tertip edildiği tahmin edilse de mevcut kaynaklarda doğrudan bu dönemlere ait herhangi bir bilgiye rastlanmaz. Bununla beraber, günümüzdeki gibi bir eğlence anlayışı ya da sosyal mekânlar olmadığından özellikle uzun kış gecelerinde hoşça vakit geçirmek adına meclislerin düzenlenmiş olması kuvvetle muhtemeldir. Ayrıca dinî bayramlar veya nevrüz gibi özel günlerde bir plan dâhilinde veya irticalen şairlerin bir araya gelerek şiir üretiminde bulundukları da görülür.

Düzenlenme zamanları değişiklik gösteren bu meclisler eğer sultan ya da devlet yönetiminde rolü olan diğer önemli şahsiyetler tarafından düzenleniyorsa meclisin katılımcıları da davet usulüne göre bu otoriteler tarafından belirlenir (Tarım Ertuğ, 2007, s. 5). Devlet erkânından bağımsız olarak tertip edilen, şahsî veya umumî nitelikteki meclislerde, aralarında husumet bulunan kişilerin bir araya geldiği durumlar da görülür. Buna göre resmî otoritelerden bağımsız gerçekleşen meclislerde katılımcıların belirlenmesine ilişkin kesin bir kural veya usûlün bulunmadığını söylemek mümkündür.

Planlı veya plansız olarak tertip edilen şair meclislerinin vazgeçilemez üyelerinden biri de elbette "hoşa giden dilberler" dir. Bu şahıslar, kimi zaman dönemin ideal güzelleri şeklinde tasvir edilse de çoğunlukla şairin meclis ortamında karşılaşp beğendiği, ilgi duyduğu veya âşık olduğu kişiler olarak karşımıza çıkar. Mevcut anekdotların sunduğu sınırlı veriler ile şair meclislerini resmeden minyatürlerden katılımcıların dairesel/halka şeklinde bir oturma düzenine sahip olduğu anlaşılır. Nitekim söz konusu buluşmalar, bu fiziksel nizamdan ötürü kaynaklarda dâire-i sohbet ya da sohbet halkası gibi tabirlerle anılır.

3. XV. ve XVI. Yüzyıllarda İktidar Etrafında Teşekkül Eden Osmanlı Şair Meclisleri

Osmanlı şair meclislerinden söz edilirken, öncelikle padişahlar, sadrazamlar ve sancaktaki şehzadeler başta olmak üzere paşalar ile yüksek kademelerdeki diğer devlet ricâlinin himayelerinde tertip edilen toplantılar dikkat çeker. Devlet adamları etrafında teşekkül eden bu meclislerin daha çok dönemin önde gelen, kalemi güçlü ve söz söylemede oldukça mahir şairlerinin davet edilmesi suretiyle düzenlendiği görülür (Tarım Ertuğ, 2007, s. 5).

İpekten'in *Divan Edebiyatı'nda Edebî Muhitler* adlı çalışmasında da vurgulandığı üzere, en geniş kapsamlı meclisler padişah merkezli olarak saray çevresinde teşekkül etmiştir (1996, s. 11). Nitekim Osmanlı saray çevresinde gelişen ilk şair meclislerinin, I. Mehmed döneminde (1413-1421) Edirne Sarayı'nda toplandığı bilinmektedir (Durmuş, 2021, s. 51).

Padişah ve şehzade sarayları ile paşaların ve beylerin konaklarında düzenlenen bu meclisler, yalnızca devlet erkânının eğlenip hoşça vakit geçirmesine hizmet etmemiş; aynı zamanda siyasi otoritenin sanatı himayesi sayesinde hamilik vasfının pekişmesi ile hem sanatın yaygınlaşması hem de hanedanın tanınırlığının artması ve iktidarın gücünün görünür kılınması işlevlerini de üstlenmiştir. Bu bağlamda hem tezkireler hem de

minyatürler ışığında, padişah ve şehzadelerin uhdesinde tertip edilen ve bulundukları yerde iktidarın en öncelikli temsilcileri olan bu şahısların da bizzat iştirak ettiği pek çok şair meclisinden söz etmek mümkündür.

Osmanlı Devleti'nin erken dönemlerinden günümüze kadar pek çok edebî muhit ve bu muhitler içerisinde birçok şair meclisi teşekkül ettiği bilinen bir gerçektir. Ancak XV. ve XVI. yüzyıllar bu anlamda hem Âşık Çelebi'nin aktardığı bazı detaylı bilgiler hem de Osmanlı Devleti'nin en görkemli zamanları olması hasebiyle dikkate değerdir. Bu nedenle XV-XVI. yüzyıllarda padişah ve şehzadeler etrafında teşekkül eden bazı şair meclisi örneklerine kronolojik sırayla değinilecektir. Bununla beraber söz konusu şair meclisleri elbette burada ele alınanlarla sınırlı değildir, çalışmada yer verilenler içeriği hakkında detaylı bilgiye ulaşılabilenlerdir. Zira iktidar etrafında şekillenen başka pek çok şair meclisi vardır, ancak ele alınan kaynaklar çoğu zaman meclislerin muhtevasına dair bilgi vermekten ziyade yalnızca şairlerin bu ortamlarda hazır bulunduklarını aktarmaktadır. Dolayısıyla örnekleri çoğaltmak yeni araştırma ve tespitler yapıldığı takdirde mümkün görünmektedir.

3.1. Fatih Sultan Mehmed'in Şair Meclisleri

Osmanlı sultanları himayesinde teşekkül eden şair meclislerinin önemli örneklerinden biri Fatih Sultan Mehmed'in sohbet meclisidir. Âşık Çelebi'nin tezkiresinde verdiği bilgilere göre Molla Lutfî yüksek derecede ilim sahibi bir kişidir, fakat bulunduğu meclislerde kimi zaman diliyle hatır yıkıp insanları tahkir ettiği kimi zaman da bazı eserleri yetersiz bulmak suretiyle kalem sahiplerini incittiği anlaşılmaktadır. Nitekim dönemin seçkin simalarından Molla 'Arab ile Fatih Sultan Mehmed'in huzurunda yaşadığı tartışma hem Lutfî'nin eleştirel tavrını hem de dönemin meclislerinde cereyan eden ilmî ve edebî rekabeti yansıtan dikkat çekici bir örnek olarak *Meşâ'irü's-Su'arâ'*'nın ilgili bölümünde detaylı bir şekilde aktarılmaktadır:

“Fazlı ke'n-nârı 'ale'l-'ilm ve 'ilmi ma'lûm-ı 'âlemdür ammâ zebân-dırâz ve 'ulemâ tonatmakda akrânından mümtâz imiş. Kimin mecâlisde diliyle âzürde-hâtır idüp tahkîr ü tahfîf eyler ve kimin eliyle incidüp tahtîrât u ta'likâtların redd ü tezyîf eyler imiş. Fuzelâ-yı 'aşrdan Monlâ 'Arab ki şâhib-i lihye-i keşîfe imiş, bir gün Sultân Mehemmed huzûrunda Monlâ ile eşnâ-yı mübâhâşede ve hılâl-ı muhâdeşede Monlâ Lutfî'ye ekser bildüğün felsefiyyâtdur, mühimmât-ı dîniyye ve 'ulûm-ı şer' iyyeden nesne bilmezsin belki dahı istincâ nicedür fehm kılmazsın dir. Monlâ Lutfî laîfe idüp kaba şakalı elüme ilseñ saña istincânüñ birkaç dürlüsin bildürürdüm ve niçe bilmedüklerün öğredürdüm dir. Kezâlik Hâtib-zâde'nün Haşîye-i Tecrîd'i hâkkında müzahrefâtdur, ben anuñ ipligin bâzâra çıkardayum, dakîkâların inceden ince eleyüp g*tüne elek aşayum diyü tonadurmuş. Ve'l-hâşıl ikisi bile bundan rengin ü endühgîn olur.” (Kılıç, 2018, s. 310)

Buna göre, Molla 'Arab, Molla Lutfî'ye hitaben onun felsefi ilimlerde derin bir bilgiye sahip olduğunu, ancak dinî meseleler ve şer'î ilimler hususunda yetersiz kaldığını, hatta taharet bahsini dahi bilmediğini ifade etmiştir. Molla Lutfî ise bu saldırı karşısında latife yollu bir üslup takınarak “o gür sakalını elime geçirirsem istincanın kaç türlü olduğunu ve daha nice bilmediklerini sana öğretirim.” diye karşılık verir. Bununla yetinmeyen Lutfî, Hâtibzâde'nin *Haşîye-i Tecrîd* adlı eserini “işe yaramaz” olarak nitelendirip bazı müstehcen ifadelerle müellifini de küçümsemiştir. Ancak padişahın huzurunda cereyan eden bu tartışma, her iki taraf için de mahcubiyet ve üzüntü vesilesi olur.

Osmanlı tarihinin ilginç simalarından biri olan Molla Lutfî'nin Fatih Sultan Mehmed'in meclisinde bulunmasıyla ilgili bir anekdot da *Latîfî Tezkiresi'*nde anlatılır. Latîfî, sultan ile şair arasında geçen bir diyalogdan söz eder. Buna göre Sultan Mehmed,

Lutfî'ye "Sen de şiir söyler misin?" diye sorar, Lutfî de sultanın sualini bir beyitle cevaplar:

Fazl u hikmet issine ger olmasa eş'âr 'âr
'Arz iderdüm ben de eyyâmuñda âşâr-ı Lebîd (Canım, 2018, s. 466-467)

Buna göre Lutfî, "Eğer şiir fazilet ve hikmet sahibi kimseler için bir utanma sebebi olmazsa, ben de sizin devrinizde Lebid'in şiirleri gibi şiirler sunardım." diyerek eğer şiir söylemek fazilet ve hikmet erbabına hâlel getirmeyecekse, Fatih Sultan Mehmed'in de himmetiyle Arapların ünlü şairi Lebid'in şiirleri gibi güzel şiirler yazabileceğini ifade eder.

Fatih Sultan Mehmed'in meclislerine katılan meşhur şairlerden biri de elbette Necâtî Beg'dir. Nakşî Çelebi'nin Necâtî'nin oğlu Hüseyin Çelebi'den dinlediklerini Âşık Çelebi'ye aktarması ve onun *Meşâ'irü's-Şu'arâ* adlı eseri aracılığıyla da bize ulaşan anekdot sayesinde öğrendiğimize göre Necâtî Beg bir gün kaleme aldığı ve matla beyti aşağıda yer alan bir gazeli Fatih Sultan Mehmed'in nedimlerinden birinin başlığına ilişir. Nedimiyle satranç oynadığı sırada bunu fark eden padişah, şairi on yedi akçe maaşla divan kâtibi olarak görevlendirir. Necâtî Beg, Sultan Mehmed'in vefatının ardından tahta çıkan II. Bayezid'in oğlu Şehzade Abdullah'ın da divan kâtipliğini yapar:

"Nakşî Çelebi Necâtî'nün oğlu Hüseyin Çelebi'den rivâyet ider ki bir gün merhûm Necâtî

Matla': *Eşer itmez n'idelüm âh-ı şehergâh saña*
Meger inşâf vire sevdüğüm Allâh saña

bu gazeli diyüp Sultân Mehemmed-i merhûmuñ Çınragı nâm bir nedîminüñ başına soğar. Ol dañı meclis-i şâhiye varduğda Sultân Mehemmed anuñla şatranc oynarken eşnâ-yı lu'bdâ kâğıdı başında görüp alup okıduğda on yidi akça 'ulûfe ile dîvân kâtibi ider. Cevdet-i tab'ı ve selâmet-i selîkası nümâyân olur. Hattâ Sultân Mehemmed nâmına kaşideler virüp şu'arâ içinde şâhib-i 'unvân olur. Sultân Mehemmed fevt olur. Sultân Bâyezîd pâdşâh-ı vaqt olur. Evlâdından Sultân 'Abdu'llâh sancığa çıkup Necâtî aña kâtib-i dîvân olur." (Kılıç, 2018, s. 363)

Buradan da anlaşıldığı üzere şairlerin padişahlarla tanışıklığı ve meclis ortamlarında bir araya gelmeleri, sonrasında aralarındaki ülfetin ve edebî üretimin bir şekilde devam etmesine imkân tanımaktadır. Bununla beraber şairler gördükleri himayenin yanı sıra padişahlardan maaş ve mansıp gibi birtakım maddi kazançlar da elde etmektedirler.

3.2. Şehzade Korkud'un Şair Meclisleri

Edebiyat tarihinin en renkli simalarından biri olarak kaynaklarda adından sıkça söz ettiren ve devlet ricâlinin meclislerinde yer alan bir diğer şair de Deli Birâder lakabıyla meşhur Gazâlî'dir. Gazâlî, önce Şehzade Korkud'un yakın dostu Piyâle Bey'le, ardından doğrudan şehzadenin kendisiyle yakın bir ilişki kurar. Manisa'da bulunan Şehzade Korkud, zamanla şairin sohbetinden büyük keyif alır ve Mısır'a giderken Gazâlî'yi de yanında götürür (Kılıç, 2018, s. 691).

Yine Şehzade Korkud'un işret meclisinde bulunduğu bir gün Deli Birâder Gazâlî, şehzadeyi kıracak bir davranışta bulunur. Bunun üzerine Şehzade Korkud, kapıcıbaşıya şairin öldürülmesini emreder. Kapıcıbaşı bu emri yerine getirmek üzere iken ölüm korkusuna kapılan Gazâlî, kapıcıbaşıya şehzadenin sarhoşluk hâliyle bu emri verdiğini ve pişman olacağını, bu durumda ölüm emrini icra ederse daha sonra kendisini de öldürtüp derisine de saman doldurabileceğini söyler. Bu sözleri haklı bulup ikna olan kapıcıbaşı, şairi gizler ve şehzadeye emrin yerine getirildiğini bildirir. Şairin tam da tahmin ettiği gibi ertesi gün kendine gelen şehzade, "Birâder'i çağırın, sarhoşluğumuzu savalım" diye

şairin getirilmesini ister. Kapıcıbaşı ise kendisinin emri üzere şairi öldürdüğünü söyleyince şehzade hiddetlenip derhâl hançerine sarılır. Canından endişe eden kapıcıbaşı, hemen Birâder'in hayatta olduğunu itiraf eder ve şairi sakladığı yerden getirir. Böylece Deli Birâder Gazâlî hem ölümden kurtulur hem de yeniden şehzadenin iltifatına mazhar olur:

“[Şeh-zâde Korkud] Bir gün bezm-i bâdede bir bâdiyesine incinüp kapucıbaşısına var boynın ur diyü emr ider. Kapucıbaşı hemân kaşd ider ki kaydın göre, boynın ura. Deli ölüm havfıyla upuşlı olup cân başına çıkar, Birâder'e ana baba günü olur. Kapucıbaşına sen beni şimdi şeh-zâdenün mestâne söziyle öldürürsün. ‘Aklı başına gelicek nedâmet muqarrerdür. Beni öldürdüğünçün seni öldürür belki deriñe ey bî-ser ü sâman şamân tolderur dir. Kapucıbaşı görür ki deliden uşlı haber; Birâder'ün virdüğü öğüdi ne anası ne babası ider, bir yirde nihân idüp şeh-zâde öñine geldükde, emr yirine yitdi Birâder'ün işi bitdi dir. İrtesi şeh-zâde hâbdan ser-girân u sekrân bî-dâr olur, kaşdı şabûhî ile def-i humâr olur Birâder'e gel diñ, def-i humâr idelüm ve nûş-ı câm-ı hoş-güvâr idelüm dir. Kapucıbaşı sultânüm sağ olsun Birâder'i ahşam emriñüz üzre telef itdük, işini ber-ťaraf itdük dir. Şeh-zâde âteş-i ğazabdan bir çakım kav gibi âteş-pâre olur, söylerken od saçılıp ağızından çıkan her harf bir şerâre olur gâh kılıca gâh hancere el urur kapucıbaşına siyâset buyurur. Kapucıbaşı şeh-zâde elinde tîğ ü hancer görür gâh kılıç gibi kabkara gâh hancer gibi şapşarı olur, beg sağ olsun Birâder şağdur egerçi anı zinde komak hilâf-ı emr ü yasağdur dir. Birâder'i maħbesden meclise çıkarı getürür egerçi zâhiren küfri ez-ber okır, göñlinden Birâder'ün re'yine âferinler okır. Andan yine Rûm'a geldükde Birâder'i yine bile alup gelür, mülâzemetinde ve hıdmetinde bile olur.” (Kılıç, 2018, s. 691-692)

Şehzade Korkud, çeşitli vesilelerle babası ve kardeşi Selim'e herhangi bir saltanat iddiasında bulunmadığını ifade etmiş olsa da dönemin siyasi şartları, bazı tutum ve davranışlarının şüpheli karşılanması ve buna bağlı çıkar çatışmaları sebebiyle sürekli olarak yer değiştirmek zorunda kalmıştır.⁷ Kaynaklarda, Şehzade Korkud'un maiyetinde bulunan şair ve nedimlerden Gazâlî ile Piyâle Bey'e özel bir yakınlık gösterdiği, kaçışları esnasında da bu iki ismi yanından ayırmadığı belirtilmektedir.

Hatta kardeşi Sultan Selim, kendisini katletme kastıyla Manisa'ya geldiğinde de “Yalnızca Birâder ile Piyâle'nin sohbeti bana kâfi, bir kuyu yahut bir hânkâh köşesinde yaşamaya dahi razıyım.” diye yalvarmış, ancak yine de ölümün pençesinden kurtulamamış ve 1513 yılında öldürülmüştür. Şehzade Korkud'un ölümünün ardından Gazâlî, Bursa'daki Geyikli Baba Türbesi'ne çekilerek burada şeyhlik yapmış ve içinde bulunduğu durumu bir beyitle anlatmıştır:

Şâhib-kırân-ı Rûm Sultân Selîm-i merhûm serîr-i saltanata cûlûs ve pâ-yı taht-ı pâdişahi 'izz-i huzûrlarında zemîn-bûs itdüğünde ki Sultân Korkud kaşdına ılğarla Mağnisa'ya varmışlardır ki tafşîl-i tevârihde meşûrdur, Sultân Korkud bir bağda emn ü ferâğda bulunup nâ-gâh haber alup Birâder yanlarında bulunmayup şeh-zâde tenhâ güneş gibi başın alup tağdan tağa düşüklerinde güneşe sâye lâzım olduğu gibi Piyâle Beg ile Çavuş Hasan nâm kulları daħı der-peylerince revân u devân olmuşdur. Merhûm zafer bulduklarında Sultân Selîm'e tazarru' idüp tek baña Birâder'le Piyâle hem-şoħbet olsun kâ'ilem yirüm taht-ı câhdan bedel taht-ı çâh yâ bir küşe-i hân-kâh olsun dimişdür. Merhûmuñ vâkı'a-i fâkı'asından sonra Birâder tarîk-i 'ilm-i manşıbından ferâğat idüp Geyikli Baba zâviyesi meşîhatın ihtiyâr ider varup ol küşede tûşe-i lâ-yemûtle karar ider ve münâsib-i hâl bu beyti iş'âr ider. Beyt:

Hayâl-i çeşm-i âhûlarla her bâr

⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. (Kılıç, 2020) ve (Emecen, 2002: 205-207).

Geyikli Babaya döndük be hey yâr (Kılıç, 2018, s. 692)

3.3. Yavuz Sultan Selim'in Şair Meclisleri

Fatih Sultan Mehmed'den Kanuni Sultan Süleyman'a kadar dört padişahın saltanat dönemine tanıklık eden musikişinas şair Sâgarî, bu hükümdarların sohbet meclislerinde yer alma fırsatı da bulmuştur. Aralarında Sâgarî'nin de yer aldığı Yavuz Sultan Selim himâyesindeki bir mecliste yaşananları Âşık Çelebi, bizlere şu şekilde aktarır:

“Mü’ezzîn-i hûb-âvâz, tanbûra çalar sâza dem-sâz, dükkânda oturur kızzâz imiş. Merhûm Sultân Selîm meclisinde bir gün kahramanlık ve cihân-bânlık ne idüğinden bahş olunur, şâhib-kıranlık nedür dinilür. Dirler ki şâhib-kıran oldur ki kendüye ve ‘askerine hiç şikest vâkı’ olmaya ve kimünle pence tutsa renciş-i dest vâkı’ olmaya. Merhûm babası Sultân Bâyezîd ile muqâbele itdüklerinde haşmet-i übüvvete tākāt getürmeyüp güziri koyup güzâra ilticâ ve el-firâr mimmâ lâ yutâķu min suneni’l-murselîn eşerine iktidâ itdüklerinde hâtıra olup şâhib-kıranlık da’ vâsı tarîķinden tekâvür-i himmetlerine seng-râh olmağla âyîne-i hâtır-ı şâhîde ğubâr ve cām-ı cihân-nümâ-yı ilhâm-ı İlâhîde inkisâr âşkâr olur. Pādşāhuñ yâr-ı qadimleri ve hem-dem ü nedimleri beyt:

‘Aceb zamîr-i münîrûñdeki ğubârından
Zücâc-ı hâtır-ı ‘âtırda inkisâr nedür

diyü ĥads ü ferâsetle ma’lûm idinüp ba’zı Sâgarî ile hem-sâğar ve yâr-ı hem-ser olduğı cihetden ĥaķîķat-ı ĥâle vâķıf olur. Bu murabba‘ı diyüp şâyi‘ idüp ‘ârif olur. Beyt:

Babañ burdı n’ola burdıysa pençeñ
Yürî Sultân Selîm devrân senûñdür

Pādşāh işidüp temām mütesellî olur, mihr-i tab‘ı kûsûf-ı ğamdan müncelî olur. Cā’ize vü şıla ve ĥil‘at-ı fâķireyle iķsân ider.” (Kılıç, 2018, s. 404)

Yavuz Sultan Selim'in bu meclisinde sohbet; kahramanlık, hükümdarlık ve sâhipkıranlığın mahiyeti üzerinedir. Burada, “Kutlu hükümdar, kendisi ve ordusu yenilgiye uğramayan, kiminle cidal etse bileğî bükülmeyen kimsedir.” şeklinde bir kanaat dile getirilir. Bunu işiten Sultan Selim, babası II. Bayezid ile karşı karşıya geldiklerinde “Güç yetirilemeyen şeylerden kaçınmak peygamber sünnetlerindendir.” sözü doğrultusunda sâhipkıranlık iddiasından vazgeçip babasına tâbi olduğunu hatırlayarak hüznülenir. Sâgarî, padişahın bu hâlini fark edip söylediğî bir murabbada “Bunda üzülecek ne var, bileğini büken babandır; yürü Sultan Selim, devran senindir” diyerek onu teselli eder. Bunun üzerine sultan ferahlar, şairi de caize ve son derece değerli bir kaftanla mükâfatlandırır.

Dönemin şairlerinden, şiirin yanı sıra musikiyle de meşgul olan Fehmî de (İpekten, 1996, s. 61) sultan meclislerinin müdâvimleri arasındadır. Fehmî; yine kendisi gibi musikişinas olan Kemençeci Şah Kulu ve Neyzen Mehmed Kasım ile birlikte Yavuz Sultan Selim'in eğlence meclislerine katılır, Âşık Çelebi'nin aktardığına göre bu meclislerde gece boyunca gam ve kederden uzaklaşarak eğlence ve neşe arayışıyla birlikte vakit geçirirlerdi:

“Üstâduñ bir yâr-ı qarîni vü hem-nişîni vardı, Meĥemmed Kâsım Nâyî dirlerdi. Egerçi sâ’ir ma’rifetde daķı Meĥemmed Kâsım Şāh Kulu gibi kem-behre olmayup fûnûn-ı ma’ârifûñ ekşerinde eli var idi. Ĥattâ İşĥāk Çelebi-i merĥûmdan mervîdür ki n’olaydı Meĥemmed Kâsım Rûm’a ney-zenlik nāmı ile gelmeyeydi. Bu ‘unvānuñ iştiĥârı anuñ fezâ’iline çok kesr virmişdür. Ney-zenlikde daķı egerçi nâyî idi ammâ fi’l-ĥaķîķa ol nāya hem-dem

gayrdan nāy nāyī idi [...] Mecālis-i pādşāhda çün ikisi ‘ıyş-ı şeb-gîr iderlerdi, Şāh Kulu ve Mehemmed Kāsım kemānçe-i kemān ve ney-i tîr ile ‘asākîr-i ğamı şıyup ba‘dehu kemān-gürühe vü ağız tûfengiyle murğ-ı şādî şikārına el ağız bir iderlerdi.” (Kılıç, 2018, s. 551-552)

Âşık Çelebi, bu anekdotun başında dönemin mukataacılarından ve sanat hamilerinden Kara Bâlîzâde’nin sultanın meclisine geç iştirak eden şair Fehmî’ye gecikme sebebini sorduğunu ve şairin yaptığı açıklamayı aktarmaktadır. Buradan sultan meclislerinin önceden tayin edilen bir başlama zamanı olduğu anlaşılmaktadır.

Yavuz Sultan Selim’in meclislerinde yer alan şairlerden biri de Şah Kâsım’dır. Âşık Çelebi, “Kendisinden işittim.” diyerek Yavuz Sultan Selim ile Şah Kâsım arasında geçen bir sohbeti aktarır. Buna göre Sultan Selim, hocası Halîmî Çelebi’ye Şah Kâsım’ı göstererek babası Şeyh Mahdûmî’nin vaaz ilminde yetkin olduğunu, “Evlat babasının sırrıdır.” sözü gereğince kendisinin de bu alanda bir hüneri bulunup bulunmadığını sorar. Halîmî Çelebi cevap vermeden önce Şah Kâsım söze girerek “Söz incidir ve sırrın kulağına asılıdır.” diyerek bu ilimde gayret gösterdiğini ifade eder. Bu cevaptan memnun kalan padişah, şairin oturmasını ister; dörde katlanmış bir Yanbolı kebesi⁸ getirilerek şair bunun üzerine oturtulur. Şah Kâsım sultanın isteğiyle ezberindeki bazı ayetleri tefsir eder. Bunun üzerine Sultan Selim duygulanır, gözleri yaşarır ve şaire kırk akçe maaş bağlanmasını emreder; bu miktar daha sonra elli akçeye çıkarılır:

“Kendüden istimâ‘ itdüm ki bir def’a Edirne’de Sulţān Selīm-i cennet-mukīm merhūm huzūrında hāzır oldum, Hālīmî Çelebi’ye hitāb idüp baña işāret kılup babalarının ‘ilm-i va‘zda yed-i tūlālari ve rütbe-i minber-i feşāhatde derece-i ‘ulyālari var imiş, ‘acebā kendünün dahı el veledu sirru ebîhi muķtezāsınca ol fenden hünerleri var mı ola didiler. Ben dahı egerçi mehābet-i meclis-i pādşāhiden sūsen gibi deh-zebān olanlar ğonce gibi ebkem ü lāl huşūşan bunun gibi mecma‘-ı eltāf-ı İlāhîde ‘ilm-i bedî‘ ü beyānda hāme gibi müşārün bi’l-benān olanlar tîĝ-i dehşetden mıkırāz gibi dilin çiyneyüp pür-kelāl olur. Ammā himmetleri yāver ve teveccüh-i ħalb-i şāhîlerinden dil-i bî-çāre behrever olursa Mışrā‘:

Suĥan dürest u ta‘alluķ begūş-ı sır dāred

diyü iķdām iderem didüğümde sulţān-ı mezbūr-ı mebrūr cezāhu’llāhu te‘ālā li-ri‘āyetihî’l-‘ilme bi’l-cezāi’l-mevfūr ta‘zīm-i meclis-i ‘ilm-i ‘ālî ve ri‘āyet-i kelām-ı mecîd-i müte‘ālî içün buyurdılar. Fi’l-hāl dört kat olmuş bir ak Yanbolı kebesi getürdiler. Emrleri üzerine oturup hātırumda olan ba‘z-ı āyâtı tefsîr eyledüm. Esrārına ittılā‘ ve ahkāmına tevfiķ-i ittibā‘ hāşıl buyurduklarında mübārek dîdeleri eşk-bār ya‘nî ol gülşen-i saltanat nergisleri jāle-nişār olup sūy-ı semāya nigāh itdiler ve sîret ü serîretleriyle nice dürlü mu‘āmele-i cenāb-ı İlāh itdiler. El-kışşa mevlānāya evvel geldüğünde kırk akça ‘ulûfe itdiler ba‘dehu elli oldu.” (Kılıç, 2018, s. 593-594)

Sunduğu bir kaside sayesinde Sultan Selim’in meclislerine dâhil olma şerefine erişen bir başka şair de Şükrî-i Bitlisî’dir. Bu kaside vesilesiyle padişah, şairi hem caize ile hem de bir zeametle ödüllendirir. Zeametın Diyarbakır civarında bulunması hasebiyle Şükrî, o dönemde Diyarbakır Beylerbeyi olan Bıyıklı Mehmed Paşa ile yakın bir münasebet geliştirir; ayrıca Sultan Selim’in önce kapıcıbaşılığını yapan, ardından sancak beyliğine yükselen, padişahın sakisi ve nedimi Koçi Bey ile de dostluk kurar. Sultanın İran seferi sırasında bu sefere dair bir şiir kaleme alarak padişaha sunar:

⁸ Yanbolu kebesi; Trakya ve Balkanlarda dokunan, Osmanlı döneminde oldukça rağbet gören kalın ve kaba bir kumaş çeşididir (Kiel, 2013, s. 314).

“Sultân Selîm-i merhûmuñ evâ’il-i saltanatında gelüp aşağıda mezkûr olduğı üzre ‘arz-ı hâl ve ızhâr-ı kemâl idüp kaşîde virüp meclis-i hâşlarına dâhil olmuştur ve câ’ize vü şılalarına vâsıl olmuştur. Ze‘âmet şadağa buyurılıp ihsânları anuñ hâkķında şâmil olmuştur. Ze‘âmeti Diyârbekr semtinde vâķı‘ olduğı cihetden Diyârbekr beglerbegisi Bıyıklı Mehemmed Paşa ve pādşâh-ı merhûmuñ kapucıbaşılığından sancağa çıkmış Koçi Beg ki merhûmuñ içerüde sâķî vü nedîmi ve sancağdan soñra mazhar-ı lutf-ı ‘amîmi idi, anuñla olurdu. Sultân Selîm-i merhûmuñ kızılbaş seferin baķr-i remelde nazm itmiştür ve dergâh-ı ‘âlîlerine ithâf eylemiştür.” (Kılıç, 2018, s. 601)

3.4. Kanuni Sultan Süleyman’ın Şair Meclisleri

Kanuni Sultan Süleyman, şehzadeligi zamanında dönemin şairlerinden Yakînî ile sohbet meclislerinde bir araya gelmiştir. Tezkiredeki anekdota göre bir gün yayladan dönüş esnasında şair, Şehzade Süleyman ile karşılaşmış ve şehzadenin arabasına binme imkânı bulmuştur. Bu vesileyle dönemin sanat hamilerinin dikkatini çekmiş; hayatının geri kalanında ise ilim ve zarafet sahibi bir şahsiyet olarak seçkin sohbet meclislerinde yer edinmiştir. Yakînî’nin çağdaşlarından olan Molla Za‘îfî, aynı zamanda onun sohbet arkadaşları arasında zikredilmektedir. Tezkire müellifinin verdiği bilgiye göre Za‘îfî, murabba tarzında Yakînî’nin takipçisi olmuştur:

“Sultân Süleymân-ı merhûm ile şeh-zâdelikleri zamânında şeref-i şöhetleri ile ve bir def a yaylakdan inerken maħmûm olduķda hâşşa ‘arabalarına binmekle mer‘î olmuş, ölince tecerrüd ile geçüp ekâbir muşâhibi ve ‘ilm ü zarâfet şâhibi imiş. Monlâ Za‘îfî ile muşâhibler ü mu‘âşir ü mu‘âşırlar imiş. Bu tarzı murabba‘ ı evvel Yakînî diyüp Za‘îfî dahı pey-revlik itmişlerdür.” (Kılıç, 2018, s. 291)

Şükrî-i Bitlisi de Belgrad ve Rodos seferleri sırasında Kanuni Sultan Süleyman’ın meclisinde bulunmuş ve kendisine kasideler sunmuştur. Bundan bir müddet sonra da vefat etmiştir: “Sultân Süleymân-ı merhûmla Belgrad u Rodos seferinde bile olup kaşîde dahı virüp kızılbaş seferine tahriż eylemiştür, eglenmeyüp âhirete intikâl itmiştür” (Kılıç, 2018, s. 601)

Sonuç

Meclis geleneği; küresel ölçekte patronaj, İslam toplumlarında ve daha özelde Osmanlı devlet yapılanması içinde hamilik olarak varlık gösteren kültür ve sanatın himaye edilmesi geleneği ile yakın bir ilişki içerisinde. Birbirini besleyen bu yapılanma içerisinde himaye ve hamilik geleneğinin uzantısı olarak güçlü bir Osmanlı saray kültürü ve edebiyatı var olmuş, bunun bir tezahürü olarak da başta padişah ve şehzadelerin ev sahipliğinde birçok şair meclisi ortaya çıkmıştır. Özellikle biyografik kaynakların verdiği bilgilere göre söz konusu şair meclislerinin dönemin edebî üretim ve dolaşımına katkıda bulunan önemli oluşumlar olduğu açıkça görülmektedir.

Bu çalışmada, Osmanlı saray edebiyatı içerisinde çok önemli bir yere sahip olmasına rağmen yeterince üzerinde durulmayan bir konu olarak şair meclisleri; oluşumundan gelişimine kadar geçirdiği süreç açısından incelenmiş, bununla birlikte çalışmanın kapsadığı döneme dair en çok veriyi sunan Âşık Çelebi’nin *Meşâ’irü’ş-Şu‘arâ* adlı şairler tezkiresi üzerinden meclislerin genel özellikleri tespit edilerek değerlendirilmiştir. Son olarak iktidarın bir numaralı temsilcileri olan padişah ve şehzadeler etrafında teşekkül eden şair meclisi örneklerine yer verilerek anekdotların sunduğu veriler ışığında bu meclisler yorumlanmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte padişah ve şehzadelerin etrafında teşekkül eden başka pek çok şair meclisi olduğu bilinmekte; ancak ele alınan kaynaklar, çoğunlukla söz konusu meclislerin mahiyetiyle ilgili detaya girmeden yalnızca şairlerin bu meclislere katıldığı bilgisini aktarmaktadır. Bu nedenle Osmanlı iktidarı çevresinde teşekkül eden şair meclislerinin incelendiği bu

çalışmada Fatih Sultan Mehmed, Şehzade Korkud, Yavuz Sultan Selim ve Kanuni Sultan Süleyman dönemlerinde varlığı bilinen, hakkında detaylı bilgi edinilen şair meclisi örnekleri ele alınmıştır.

Elde edilen veriler ışığında katılımcılarına göre şair meclislerinin çok çeşitli mekânlarda gerçekleştiği söylenebilir. Padişah ve şehzadeler çevresinde gelişen meclisler saraylarda kurulurken, diğer devlet erkânı çevresindekiler ve şairlerin kendi aralarında düzenledikleri meclisler ise çoğu zaman konaklarda toplanır. Bunun yanı sıra tezkiredeki anekdotlar; hamamlar, mesire yerleri, bahçeler, dükkânlar ve meyhaneler gibi çeşitli kamuya açık yahut özel mekânların da şair meclislerinin toplanması için kullanıldığını ortaya koyar. Ayrıca şair meclislerinin; Osmanlı Devleti'nin ilmî, idari ve kültürel merkezleri olan İstanbul, Edirne ve Bursa gibi kurumsal payitahtlarda yoğunlaştığı göze çarpar. Şehzadelerin sancağa gönderilmesi geleneğinin bir neticesi olarak Manisa'da da meclisler kurulduğu görülür.

Şair meclisleri irticalen gelişen yahut önceden tasarlanan buluşmalar şeklinde teşekkül eder. Ancak özellikle iktidar etrafında kurulan şair meclislerinin bir plan dâhilinde ve davet usulüne göre tertip edildiği dikkat çeker. Söz konusu meclislerin toplanma zamanı için genellikle bahar aylarının mehtaplı geceleri tercih edilirken sabah erken saatlerde gerçekleştirilen örneklerine de rastlanır. Şarap, kadeh, saki, dilberler, mumlar, tütsüler, çalgıcılar ve ziyafet sofrası gibi unsurların şair meclislerinin vazgeçilmez unsurları olduğu görülür.

Netice itibarıyla şair meclislerinin edebî eserlerin, bilhassa şiirin hem üretildiği yerler olması hem de Osmanlı coğrafyası içinde dolaşıma girerek bugüne kadar ulaşmasına ciddi bir katkıda bulunması hasebiyle edebiyat tarihi açısından ne denli önem taşıdığı açıkça ortadadır. Katılımcılar arasındaki sohbetlerde, ortaya konan edebî ürünlere dair eleştiri ve değerlendirmelerin yapılması, kimi zaman çeşitli müdahalelerde ise bulunulması şair meclislerinin birer edebî kontrol mekanizması olarak işlediğini ve dolayısıyla aynı zamanda usta-çırak ilişkisine dayalı bir okul mahiyeti taşıdığını da gösterir. Ayrıca devlet adamlarının hamiliğini kazanmak ve meclislerine davet edilebilmek şairler için hem bir prestij göstergesi hem de ihsan ve caizeler dolayısıyla maddi bir kazanç kapısı olunca bu meclisler aynı zamanda şairlerin söz ustalığıyla hünerlerini sergileyip rekabet ettikleri ortamlar hâline gelmiştir.

Bütün bu tespit ve değerlendirmeler doğrultusunda meclis geleneğini ve şair meclislerini tüm unsurlarıyla birlikte Osmanlı toplum ve kültür yapısının izlerini taşıyan önemli bir veri kümesi olarak görmek ve konuyla ilgili detaylı araştırmalara devam etmek edebiyat ve kültür tarihimiz adına bir gerekliliktir.

Ek-1: Revânî, *İşret-nâme* (Staatsbibliothek zu Berlin, Ms. or. oct. 3366)

Ek-2: Revânî, *İşret-nâme* (Staatsbibliothek zu Berlin, Diez A oct. 144)

Kaynakça

- Andrews, W. G. (2012). *Şiirin sesi, toplumun şarkısı*. (Tansel Güney, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ayverdi, İ. (2011). Meclis. *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı Yayınları.
- Beken, B. (2020). Revânî'nin İşret-nâme adlı eserinde metin-minyatür ilişkisi. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4(4), 713-746.
- Bozkurt, N. (2003). Meclis. *TDV İslam ansiklopedisi* (C. 28, s. 241-242). Ankara: TDV Yayınları.
- Canım, R. (2018). *Tezkiretü's-şu'arâ ve tabıratü'n-nuzamâ*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Citroni, M. (1999). Patronage, literary. (S. Hornblower ve A. Spawforth, Ed.) *The Oxford classical dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- Dale, S. F. (2004). *The garden of the eight paradises: Bâbur and the culture of empire in central Asia, Afghanistan and India (1483-1530)*. Leiden & Boston: Brill.
- Durmuş, T. I. (2021). *Şair ve sultan*. İstanbul: Muhit Kitap.
- Emecen, F. M. (2002). Korkut, Şehzade. *TDV İslam ansiklopedisi* (C. 26, s. 205-207). Ankara: TDV Yayınları.
- Gold, B. K. (1987). *Literary patronage in Greece and Rome*. Chapel Hill and London: University of North Carolina Press.
- Griffin, D. (1996). *Literary patronage in England, 1650-1800*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hacıoğlu, E. (2024). Roma'da bir tür şölen: convivium. *Archivum Anatolicum-Anadolu Arşivleri*, 18(1), 57-73.
- Hickson, S. (2017). Patronage of the arts. M. L. King (Ed.), *Oxford bibliographies in Renaissance and reformation*, içinde. New York: Oxford University Press.
- İnalcık, H. (2006). Klasik edebiyat menşei: İranî gelenek, saray işret meclisleri ve musâhib şairler. *Türk edebiyatı tarihi I*, içinde (s. 221-282). Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İnalcık, H. (2022). *Şâir ve patron: patrimoniyal devlet ve sanat üzerinde sosyolojik bir inceleme*. Ankara: Doğu Batı Yayınları.
- İpekten, H. (1996). *Divan edebiyatında edebî muhitler*. İstanbul: Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Kalpaklı, M. ve Andrews, W. G. (2015). Osmanlı şiirinin yaşadığı yer olarak meclis: kökenleri ve sosyal uygulamalar. H. Aynur, H. Koncu ve F. M. Şen (Ed.), *M. Ali Tanyeri'nin anısına makaleler*, içinde (s. 323-337). İstanbul: Ülke Yayınları.
- Kartal, A. (2018). Baykara meclisinden yansımalar: edebî meclisler I. *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, (21), 541-562.
- Kazan, H. (2010). *XVI. asırda sarayın sanatı himayesi*. İstanbul: İslam Tarih, Sanat ve Kültürünü Araştırma Vakfı Yayınları.
- Kılıç, F. (2018). *Âşık Çelebi meşâ'irü's-şu'arâ* (C. 1-3). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

- Kılıç, F. (2020). Harîmî, Şehzâde Korkud. *Türk edebiyatı isimler sözlüğü*. <https://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/harimi-sehzade-korkud> [Erişim tarihi: 24.06.2026]
- Kiel, M. (2013). Yanbolu. *TDV İslam ansiklopedisi* (C. 43, s. 312-315). İstanbul: TDV Yayınları.
- Makdisi, G. (1990). *The Rise of humanism in classical Islam and the Christian West: With special reference to scholasticism*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- McCash, J. H. (Ed.). (1996). *The cultural patronage of medieval women*. Athens: University of Georgia Press.
- Meisami, J. S. (1987). *Medieval Persian court poetry*. Princeton: Princeton University Press.
- Nişanyan, S. (2021). *Nişanyan sözlük çağdaş Türkçenin etimolojisi*. İstanbul: Liberus.
- Revânî. 'İşret-nâme. Berlin: Staatsbibliothek zu Berlin. Ms. or. oct. 3366. vr. 1a-50b. <https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN740907794> [Erişim tarihi: 24.06.2026].
- Revânî. 'İşret-nâme. Berlin: Staatsbibliothek zu Berlin. Diez A oct. 144. vr. 9b-37a. <https://digital.staatsbibliothek-berlin.de/werkansicht/?PPN=PPN773159061> [Erişim tarihi: 24.06.2026].
- Savran, A. (2001). Kâ'b b. Züheyr. *TDV İslam ansiklopedisi* (C. 24, s. 7-8). İstanbul: TDV Yayınları.
- Su, J. (2009). The Patterns and changes of literary patronage in the Han and Wei. A. K. L. Chan ve Y.-K. Lo (Ed.), *Interpretation and literature in early medieval China*, içinde (s. 41-63). New York: State University of New York Press.
- Süngü, Z. (2025). *Osmanlı şair meclisleri (XVI. yüzyıl sonuna kadar)*. Konya: Palet Yayınları.
- Şirvan, B. (2020). Arkaik Dönem'de Yunan symposion geleneği ve kahraman kültü ilişkisi. *Journal of Universal History Studies*, 3(2), 213-241.
- Tarım Ertuğ, Z. (2007). Onaltıncı yüzyılda Osmanlı Sarayı'nda eğlence ve meclis. *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 4(1), 1-17.
- Tatlısumak, U. (2022). *Bilgi(n)lerin tutsaklığı*. Konya: Literatürk.